

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА**

Нижник Світлана Володимирівна

УДК 632:001:929(Пересипкін) (477)(1914/2004)(043.3)

**АКАДЕМІК УААН В.Ф. ПЕРЕСИПКІН – ВЧЕНИЙ, ПЕДАГОГ ТА
ОРГАНІЗАТОР СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СПРАВИ В
УКРАЇНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ**

07.00.07 – історія науки й техніки

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
історичних наук

Київ–2015

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Інституті історії аграрної науки, освіти і техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України

Науковий керівник: доктор сільськогосподарських наук, професор,
член-кореспондент НААН
Вергунов Віктор Анатолійович,
Національна наукова сільськогосподарська
бібліотека Національної академії аграрних наук
України, директор

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Куйбіда Віктор Віталійович,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,
декан факультету фізичного виховання

кандидат історичних наук
Деркач Олексій Павлович,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
доцент кафедри тракторів і автомобілів

Захист відбудеться «26» грудня 2015 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.373.01 у Національній науковій сільськогосподарській бібліотеці НААН (03127, Київ, вул. Героїв Оборони, 10, читальний зал).

З дисертацією можна ознайомитися в Національній науковій сільськогосподарській бібліотеці НААН (03127, Київ, вул. Героїв Оборони, 10, читальний зал).

Автореферат розісланий « 26 » листопада 2015 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник

О. А. Пашківська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Відтворюючи історію в сучасних умовах національного відродження, є потреба проаналізувати й об'єктивно оцінити внесок кожного напрямку природознавства із широким персокофікованим наповненням в розвиток аграрного сектору нашої держави. У цьому контексті важливим є історико-наукове дослідження творчої спадщини одного з видатних представників когорти вчених-фітопатологів та організаторів сільськогосподарської дослідної справи в Україні, доктора біологічних наук, професора, академіка УААН В.Ф. Пересипкіна (1914–2004).

Особливої уваги заслуговує вивчення таких складових наукового доробку вченого, як можливість знаходження фітопатогенних бактерій у фільтруючій формі і встановлення шляхів їх відновлення у візуальній і патогенній формі, що продовжує мати не лише теоретичне, а й велике практичне значення при розробці заходів боротьби з бактеріальними хворобами рослин; реакція рослин на впровадження паразитів шляхом утворення і переутворення пиктиновидних речовин в коркову масу, що сприяє швидкій локалізації вогнищ пошкодження (встановлення цієї реакції має особливе значення для селекції нових високопродуктивних сортів різних сільськогосподарських рослин); удосконалення методики виявлення та відбору стійких до хвороб форм рослин, що не втратили своєї значущості й сьогодні.

Пересипкін В.Ф. увійшов до історії вітчизняної агрономічної науки також і як автор понад 400 наукових та науково-популярних праць, які відзначаються фундаментальністю та практичною значимістю і свідчать про широкий світогляд їх автора. При вивченні творчого спадку вченого виникає реальна можливість розширення джерельного запасу знань щодо становлення та еволюції галузевої наукової думки, дослідження окремих проблем історії вітчизняної фітопатології та експериментарства у галузі захисту рослин. Не зважаючи на значний особистий внесок у даний напрям знань, до цього часу історичної реконструкції основних віх життєдіяльності академіка В.Ф. Пересипкіна, комплексної оцінки його творчого внеску в розвиток галузевої наукової думки, проведено не було. Науково-організаційна та практична діяльність вченого висвітлені недостатньо, їм не дана повна контекстова оцінка з погляду подальшого розвитку галузевої науки в нових економічних, екологічних та кліматичних умовах, що склалися в нашій країні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося відповідно до загального напрямку наукових досліджень Інституту історії аграрної науки, освіти і техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН і є складовою наукової теми «Розробити науково-організаційні та концептуальні основи становлення та розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні: теоретико-методологічні, історико-наукознавчі, біографічні та джерелознавчі аспекти дослідження» (номер державної реєстрації 0114U001207).

Мета дослідження полягає у проведенні цілісного науково-історичного аналізу творчих пошуків в професійній діяльності академіка В.Ф. Пересипкіна, комплексній оцінці його внеску у розвиток сільськогосподарської дослідної справи

в Україні другої половини ХХ ст.

Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких **задач**:

- з'ясувати сучасний стан історіографії та джерельної бази, визначити методологічні засади дисертаційного дослідження;
- визначити чинники, що вплинули на формування наукового світогляду академіка В.Ф. Пересипкіна;
- узагальнити відомі і ввести до наукового обігу малоз'ясовані сторінки діяльності В.Ф. Пересипкіна;
- визначити періодизацію життя та наукової діяльності академіка В. Ф. Пересипкіна;
- узагальнити творчу спадщину вченого, його науковий доробок;
- оцінити значення популяризаторської та репрезентаційної діяльності В.Ф. Пересипкіна у системі вітчизняної фітопатологічної науки і освіти.

Об'єктом дослідження є розвиток сільськогосподарської дослідної справи, аграрної науки та освіти як невід'ємної частини історії України.

Предмет дослідження – наукова, педагогічна та організаційна діяльність В. Ф. Пересипкіна, його теоретичні здобутки і практичний внесок у сільськогосподарську дослідну справу в Україні другої половини ХХ ст.

Хронологічні межі дослідження в своїй основі окреслені роками життєдіяльності академіка В. Ф. Пересипкіна (1914–2004). Особливу увагу зосереджено на дослідженні періоду активної наукової діяльності вченого, що охоплює 1946–2004 роки. В окремих випадках, для аналізу становлення і розвитку галузі, охоплених творчим пошуком ученого, дослідження виходило за межі визначеного періоду.

Методологічна основа дослідження ґрунтується на загальнонаукових принципах історичного пізнання: історизмі, об'єктивності, системності, комплексності, науковості, багатофакторності та всебічності. Окрім того, важливого значення надавалося використанню загальнонаукових (аналіз, синтез, класифікація), міждисциплінарних (структурно-системний підхід) та власне історичних (проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, періодизації, персоніфікації) методів. У процесі проведення дослідження також використані методи термінологічного, джерелознавчого та архівознавчого аналізу.

Наукова новизна отриманих результатів обумовлена постановкою та розробкою актуальної проблеми, яка до цього часу не отримала всебічного й об'єктивного висвітлення в історії сільськогосподарської науки.

- *Вперше*: систематизовано різноманітний джерельний матеріал (архівний, літературний, музейний), який дозволяє відтворити цілісну картину та охарактеризувати основні етапи становлення і розвитку наукового світогляду В.Ф. Пересипкіна; запропоновано періодизацію наукової діяльності вченого; узагальнено пріоритетні напрями роботи академіка В.Ф. Пересипкіна; всебічно висвітлено діяльність вченого як талановитого організатора сільськогосподарської дослідної справи та активного громадського діяча; уточнено відомості про науково-організаційну, репрезентаційну та популяризаційну діяльність В.Ф. Пересипкіна та конкретизовано результати його досліджень; окреслено шляхи використання

наукових розробок вченого на сучасному етапі розвитку фітопатології.

У джерелознавчому плані новизна результатів полягає у запровадженні до наукового обігу маловідомих матеріалів з Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Державного архіву м. Києва та Центрального державного архіву громадських об'єднань України, рукописних праць В. Ф. Пересипкіна. Виявлено та введено до наукового обігу 4 рукописних праць вченого.

На основі аналізу основних наукових праць ученого доповнено його бібліографію, зокрема останнього періоду діяльності.

Отримав подальший розвиток напрям наукової роботи з відтворення діяльності видатних учених у сільськогосподарській дослідній справі в Україні другої половини ХХ століття.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані при підготовці узагальнюючих праць з історії вітчизняної сільськогосподарської науки та її окремих напрямів, а також у наближенні до громадськості наукового доробку академіка В.Ф. Пересипкіна, фундаментальні розробки якого є непересічними і слугують теоретичним підґрунтям для подальшого розвитку галузі захисту рослин. У подальшому положення, висновки та матеріали дослідження можуть бути використані в навчальному процесі при вивченні нормативних курсів та спецкурсів «Історія науки і техніки», «Історія України», «Українознавство», «Історія сільськогосподарської науки», «Сільське господарство», «Захист рослин», «Фітопатологія» та ін.

Особистий внесок здобувача. Здобувачем обґрунтовано мету і завдання дослідження, його джерелознавчі та методологічні засади. Здійснено аналіз наукової спадщини академіка В. Ф. Пересипкіна та систематизовано її за основними напрямками. Винесені на захист результати дисертаційного дослідження, узагальнюючі висновки і положення теоретичного і пізнавального характеру, аналітичні судження та сформульовані на їх основі авторські твердження, виявлені тенденції, а також їх доказова база, є основним науково-теоретичним здобутком дисертанта.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дисертаційної роботи оприлюднені на науково-практичних конференціях: «Професор В.О. Поггенполь – учений, метеоролог, фенолог, кліматолог, викладач, інспектор Уманського училища землеробства і садівництва» (Умань, 18 вересня 2014 р.); «В.І. Сазанов – розбудовник вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи та громадянин» (Полтава, 28 листопада 2014 р.); на міжнародній науковій конференції, присвяченій 110-річчю від дня народження Ю.П. Мірюти «Гетерозис: досягнення та проблеми» (Умань, 18–20 березня 2015 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Перспективні напрямки світової науки» (Запоріжжя, 2–6 квітня 2015 р.); X Всеукраїнській конференції молодих учених та спеціалістів «Історія освіти, науки і техніки в Україні» (Київ, 28 травня 2015 р.).

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано 12 одноосібних наукових праць, серед яких 6 статей у виданнях, визнаних МОН України фаховими та 1 публікація у збірнику, що відноситься до наукометричних баз, 5 публікацій

у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура дисертації підпорядкована меті та конкретним дослідницьким завданням, зорієнтована на цілісне, взаємопов'язане висвітлення проблеми, сукупність яких узгоджується з предметом дослідження. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, аналізу джерельної бази та методологічних засад дослідження, викладення результатів власних досліджень, висновків, списку використаних джерел, що нараховує 211 найменувань, 10 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 202 сторінок, основний текст роботи викладений на 158 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** висвітлено актуальність обраної теми, визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано його мету і завдання, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про особистий внесок здобувача, апробацію результатів і структуру дисертаційного дослідження.

У першому розділі **«Сучасний стан наукової розробки предмета дослідження, джерельна база та методологічні засади»** проаналізовано ступінь розробки теми дисертаційної роботи, охарактеризовано джерельну базу та обґрунтовано методологічні засади дослідження.

У підрозділі 1.1. *«Історіографія проблеми»* проаналізовано наукові пошуки попередніх дослідників життєвого і творчого шляху В.Ф. Пересипкіна, його внеску у розвиток вітчизняної фітопатології, що дало змогу виявити проблеми, пов'язані з темою виконаної роботи, які потребують поглибленого вивчення. Відзначається, що в науковій літературі є публікації про вченого як за радянської доби, так і в роки незалежності України. Але переважна більшість їх містить лаконічну інформацію про вченого (короткі біографічні дані, напрям наукової діяльності), яка повторюється з видання у видання.

Виділено два основні етапи: радянська історіографія (1960–1990) та сучасна (пострадянська) історіографія (1991–2015). Радянська історіографія охоплює науковий доробок історичних розвідок починаючи з 60-х років ХХ століття. За результатами дослідження інтерес до постаті В.Ф. Пересипкіна з'явився в період, коли він уже здобув науковий ступінь доктора біологічних наук, одержав вчене звання професора, став фундатором окремих наукових напрямів у галузі захисту рослин, автором ефективних методик та практичних агроказівок для працівників сільського господарства.

Найбільша кількість друкованих робіт з'явилася в наукових періодичних виданнях до ювілейних дат В.Ф. Пересипкіна. Провідні галузеві журнали^{1;2;3;4}

¹ К 60-летию члена-корреспондента ВАСХНИЛ Владимира Федоровича Пересыпкина / [В.В. Юрчишин, Н.Н. Кирик, Л.П. Мусатова, Ю.В. Калюжный, А.В. Цилюрик, И.Л. Марков, Ю.И. Бойко, П.Х. Тараненко] // Вестн. с.-х. науки. – 1974. – № 8. – С.135.

² Голишын Н.М. К 70-летию члена-корреспондента ВАСХНИЛ Владимира Федоровича Пересыпкина / Н.М. Голишин, Р.И. Кирюхина // Вестн. с.-х. науки. –1984. – № 8. – С. 146.

³ Пересыпкин В.Ф.: [Биограф. справка] // Сельскохозяйственная биология. – 1985. – № 6. – С. 26.

⁴ Академіку Пересипкіну — 80 // Защита растений. – К., 1994. – Вип. 10. – С. 110.

присвятили ювіляру статті, в яких говориться про значний внесок вченого у розвиток сільськогосподарської науки і практики, а також успішне вирішення теоретичних питань галузі захисту рослин.

У процесі творчого пошуку виявлено статті і повідомлення про його досягнення в роботі. Академік НААН М.М. Кирик⁵, зокрема, відзначає, що серед природознавців окреме місце займає академік В.Ф. Пересипкін, як незвичайно працелюбна і працездатна особистість, вчений, педагог, адміністратор і громадський діяч. Його вагомим внеском є розвиток вітчизняної біологічної науки, становлення вищої сільськогосподарської школи, а також підготовка галузевих фахівців.

Короткі біографічні дані знаходимо у довіднику «Учені вузів Української РСР»⁶, де в стислій формі подано основні напрями наукової діяльності В.Ф. Пересипкіна та його внесок у розвиток галузі захисту рослин, а також наводяться основні друковані праці вченого, відмічено активну громадську роботу, зокрема як депутата Київської міської та обласної Ради народних депутатів, голови правління Київського обласного товариства «Знання» та ін.

Ім'я академіка В.Ф. Пересипкіна у 1982 році увійшло до «Української радянської енциклопедії». Згодом матеріал про вченого було вміщено у біографічному довіднику «Українська академія аграрних наук України. Персональний склад (академіки, члени-кореспонденти, почесні та іноземні члени УААН). 1990 – 2004»⁷ та у його другому доповненому перевиданню у 2012 р. «Національна академія аграрних наук України: персональний склад (академіки, члени-кореспонденти, почесні та іноземні члени). 1990 – 2011»⁸.

Слід відзначити бібліографічний покажчик наукових праць вченого⁹, що містить важливу узагальнюючу інформацію щодо його науково-організаційної діяльності.

У літописі В. В. Діденка «Нарис з історії Національного аграрного університету», присвяченому 110-річчю від дня заснування, наведено коротку історичну довідку щодо створення даного закладу та його реорганізації від трьох самостійних інститутів: сільськогосподарського, лісогосподарського та ветеринарного. Містяться також відомості про академіка В. Ф. Пересипкіна як одного з його визначних науковців та керманічів закладу. Зазначено також, що вчений став засновником кафедри фітопатології. Відображено досягнення здобутків

⁵ Кирик М.М. Академік Пересипкін В.Ф. – видатний вчений, організатор науки, педагог / М.М. Кирик // Фітопатологія: сучасність та майбутнє: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. до 100-річчя з дня народ. В.Ф. Пересипкіна, 16–18 жовтня 2014 р. – К., 2014. – С. 8–10.

⁶ Учені вузів Української РСР: довідник / уклад.: В.М. Попов та ін. – К., 1968. – 516 с.

⁷ Українська академія аграрних наук. Персональний склад (академіки, члени-кореспонденти, почесні та іноземні члени УААН).1990–2004: біогр. довідник / УААН, Держ. наук. с.-г. б-ка; уклад.: В.А. Вергунов, Т.Ф. Дерлеменко, О.П. Анікіна та ін.; наук. ред. В.А. Вергунов. – К.: Аграрна наука, 2006. – С. 176– 177.

⁸ Національна академія аграрних наук України. Персональний склад (академіки, члени-кореспонденти, почесні та іноземні члени).1990–2011: біогр. довідник. – 2-е вид., перероб. та доп. – К.: Аграрна наука, 2012. – С.229 – 230.

⁹ Пересипкін Володимир Федорович: біобібліогр. покажч. наук. праць за 1938 – 1998 роки / УААН Центр. наук. с.-г. б-ка, Нац. аграр. ун-т; упоряд.: Т.Ф. Дерлеменко, Д.В. Устиновський, Л.А. Кириленко. – К.: Аграрна наука, 1999. – 88 с.; порт. – (Біобібліог. сер. «Академіки Української академії аграрних наук»).

школи вченого, під керівництвом якого створено 8 сортів ріпаку, районованих в Україні та країнах СНД та уперше в країні видано підручник «Сільськогосподарська фітопатологія», який тричі прижиттєво перевидавався.

Групу довідникових видань про В.Ф. Пересипкіна доповнює ювілейний альманах «Уманський державний аграрний університет: історія, сьогодення, славетні імена», присвячений 165-річчю заснування вузу та уточнений матеріал щодо його роботи в цій установі¹⁰.

Об'єктивному вивченню творчої спадщини вченого сприяли рецензії на його праці, які вміщують короткий аналіз та оцінку наукових розробок автора. Вони дають змогу зрозуміти вимоги конкретного історичного періоду, в якому він творив, оцінити його напрацювання та визначити шляхи їх використання.

Аналіз історіографічних напрацювань дає підстави стверджувати, що більшість публікацій обмежується констатуючими короткими біографічними відомостями про вченого. Часто дослідники використовували одні й ті ж факти, які з помилками «кочували» з однієї праці до іншої. Сучасна українська історіографія фрагментарно та недостатньо глибоко контекстово розкриває діяльність академіка В.Ф. Пересипкіна. На сьогодні не існує цілісного комплексного наукового дослідження, в якому була б висвітлена багатогранна діяльність видатного вченого.

У підрозділі 1.2. «Джерельна база та методологічні засади дослідження» охарактеризовано основні групи джерел, на яких базується аналіз діяльності академіка В.Ф. Пересипкіна та обґрунтовано методологічні засади наукового пошуку, вибору підходів щодо розробки ключових напрямів дослідження.

Дисертаційна робота ґрунтується на широкому використанні опублікованих офіційних документів органів державної влади, а саме постанов, наказів і розпоряджень про розвиток галузі захисту рослин.

Джерельна база дослідження виявилася досить широкою. Основні її складові – це наукові праці, а також відомості, отримані з архівів, завдяки чому були поповнені, а іноді і скориговані результати історико-наукового пошуку, здобуті при використанні масиву історико-наукової та фітопатологічної літератури.

Першочергове значення надавали використанню архівних документів. При проведенні дисертаційного дослідження проаналізовано 24 справ 7 описів 5 фондів 3 державних архівів, серед яких 3 справи введено до наукового обігу вперше.

Значною інформативністю відзначається фонд 27 «Міністерство сільського господарства УРСР» Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України, який містить пласт документів: особову справу вченого, яка включає довідки та характеристику з Української сільськогосподарської академії, автобіографію, список його наукових праць, рукописи опублікованих і неопублікованих статей, тематичні плани та звіти про науково-дослідну діяльність установ у яких працював В.Ф. Пересипкін, що дає змогу дослідити розвиток пріоритетних напрямів наукової діяльності, встановити періоди найбільшої наукової активності інституту. Фонд 5176 «Південне відділення ВАСГНІЛ», залучення якого дало можливість детально вивчити низку державних НТП, у розробці та реалізації

¹⁰ Уманський державний аграрний університет: історія, сьогодення, славетні імена. – К.: Грамота, 2009. – С.135.

яких безпосередню участь брав В. Ф. Пересипкін, а також оцінити його внесок як голови Південного відділення ВАСГНІЛ.

Великий інтерес для висвітлення науково-організаційної діяльності В.Ф. Пересипкіна представляють матеріали фонду Р-1331 «Українська академія сільськогосподарських наук» Державного архіву м. Києва, який містить документи, що характеризують внесок В.Ф. Пересипкіна в становлення Української сільськогосподарської академії, а також його особову справу.

В архівах Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва, Уманського національного університету садівництва, Національного університету біоресурсів і природокористування України зберігається низка важливих документів, що стосуються безпосередньо діяльності В. Ф. Пересипкіна в даних установах. Це особовий листок з обліку кадрів, накази про зарахування до штату університетів та переміщення на посадах, перспективні плани, звіти. Використання цих документів сприяло конкретизації основних напрямів діяльності та здобутків вченого.

Важливою складовою джерельної бази дослідження стали оригінальні праці вченого, аналіз яких сприяв відтворенню цілісної картини становлення його наукових інтересів і періодів найбільшої творчої активності, їх аналіз допоміг при опрацюванні четвертого розділу дисертації «Наукова спадщина академіка В.Ф. Пересипкіна». У процесі вивчення опублікованих праць вченого значну роль відіграли фонди Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН, Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського НАНУ, наукової бібліотеки Національного університету біоресурсів і природокористування України, наукової бібліотеки Уманського національного університету садівництва.

Важливим джерелом для відтворення життєдіяльності вченого, особливо його рис характеру, стосунків із людьми, стали спогади сучасників. Важливі факти біографії та наукової діяльності вченого відображають матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Фітопатологія: сучасність і майбутнє», присвяченої 100-річчю від дня народження В.Ф. Пересипкіна.

Як джерела дослідження залучали також галузеві періодичні видання, зокрема тематичні наукові журнали і збірники: «Вісник сільськогосподарської науки», «Захист рослин» та ін. На основі аналізу джерельної бази встановлено, що зазначені групи праць формують широкий та різноманітний спектр документального забезпечення дослідження проблеми. Їх комплексне використання в сукупності з обґрунтуванням методологічних засад дало змогу досягти поставленої науково-дослідної мети.

Зазначимо, що дисертаційне дослідження є історико-науковим біографічним дослідженням з історії науки і техніки, яке здійснювалось на загальних для всіх галузей історичної науки методологічних принципах, а саме: історизму, наукової об'єктивності та наступності. Комплексно використали методи джерелознавчого аналізу, а також проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний та інші методи. Висвітлюючи становлення і розвиток вітчизняної фітопатології, ґрунтувалися на принципах цілісності і системності, об'єктивності та всебічності висвітлення теми, враховуючи важливі в концептуальному плані розробки вчених, теоретичні

висновки і узагальнення, які сприяли осмисленню та формуванню основних наукових положень дослідження.

У другому розділі **«Академік В.Ф. Пересипкін: явища й події, які сформували його особисті та наукові переконання»** представлені результати вивчення життєдіяльності видатного вченого, охарактеризовано передумови формування наукового світогляду та фактори, що вплинули на становлення його творчої особистості.

У підрозділі 2.1. *«Становлення і розвиток фітопатології в Україні»* виділено періоди та узагальнено основні тенденції еволюції галузевої наукової думки, пріоритетні наукові розробки вчених-фітопатологів.

Доведено, що фітопатологія як спеціальна галузь знань виділилась з інших ботанічних дисциплін у другій половині XIX століття за рахунок, в першу чергу, розвитку науки мікології та в подальшому досягла значних успіхів.

Своєрідний принцип, який можна було б назвати принципом наукової наступності, поклав в основу розвитку фітопатології В. П. Муравйов виділивши три періоди:

- виділення фітопатології як окремої галузі науки на основі успіхів базових дисциплін біологічного профілю (мікології та фізіології рослин) – друга половина XIX ст.;
- активне накопичення власне фітопатологічного матеріалу – кінець XIX – початок XX ст.;
- становлення фітопатологічної науки, пов'язане з формуванням її основних теоретичних положень – 20–30 рр. XX століття.

За результатами дослідження встановлено, що на початку XX століття в Україні виникли організаційні фітопатологічні осередки, завдяки яким накопичився значний експериментальний матеріал з проблеми. У 20–30-х рр. XX століття в Україні сформувалися і успішно розвивалися три фітопатологічні науково-освітні центри (Київський, Харківський та Дніпропетровський).

Аналіз досліджень дає підстави стверджувати, що перші успіхи науки – фітопатології – базуються на безсистемних результатах, отриманих у лабораторіях окремих дослідників, що працювали незалежно один від одного. Подальший її розвиток пов'язаний з консолідацією зусиль у спеціалізованих дослідницьких центрах, що присвятили свою діяльність розв'язанню названої проблеми. І, нарешті, формування наукових шкіл, заснування спеціалізованих наукових установ виступають свідченням її перетворення у самостійний науковий напрямок, як в питаннях теорії (методології), так і практики.

На українських землях, як свідчать проаналізовані нами документальні джерела, на початку минулого століття з'являються перші спеціалізовані науково-дослідні установи з фітопатології. Так, у м. Смілі Київської губернії (тепер Черкаська область) в 1900 р. організовано першу на сучасних українських землях експериментаторську інституцію, де вивчалися шкідники і хвороби цукрових буряків. У 1904 р. створюється Київська ентомологічна станція.

Протягом 1917–1930 рр. було розмежовано функції між оперативними та науковими установами, створено державну службу захисту рослин, що була

представлена відділом при Наркоматі землеробства УСРР (м. Харків) і станціями захисту рослин.

У післявоєнні роки з'явилися нові можливості вдосконалення заходів захисту рослин від шкідників у зв'язку із винайденням інсектицидів другого покоління – синтетичних органічних сполук хлору й фосфору.

Інститутом захисту рослин НААН, як головною установою та Науково-методичним центром в Україні з проблеми «Захист рослин», розроблено «Концепцію захисту рослин», провадився великий обсяг комплексних досліджень як з теоретичних, так і практичних питань захисту рослин від шкідливих організмів.

Отже, з кінця XIX століття фітопатологія, виділившись з інших ботанічних дисциплін, почала самостійно розвиватися і досягла у другій половині XX столітті в Україні значних успіхів. Велику роль у становленні та розвитку цього наукового напрямку зіграли В. М. Черняєв, А. С. Пітра, М. В. Сорокін, А. А. Ячевський, В. Ф. Пересипкін та ін.

У підрозділі 2.2. *«Формування наукового світогляду В. Ф. Пересипкіна»* розкрито передумови становлення його творчих пошуків.

Встановлено, що формування наукових уподобань В. Ф. Пересипкіна відбувалося під час навчання та практичної роботи у Харківському сільськогосподарському інституті (1932–1940). Результати дослідження дають підстави стверджувати, що В. Ф. Пересипкін вперше долучився до безпосереднього експериментаторства в якості молодшого наукового співробітника кафедри фітопатології Харківського СГІ під керівництвом члена-кореспондента АН УРСР Т. Д. Страхова (наукові теорії та ідеї якого згодом розвивав все своє життя). У період 1936–1940 рр. займався дослідженням і розробкою питання про можливість використання десорбційно-газового методу для дезинфекції насіння льону. Результати досліджень виклав у перших наукових працях: «О возможности использования десорбционно-газового метода для дезинфекции семян льна» (1938), «Десорбционно-газовый метод дезинфекции в борьбе с болезнями льна» (1940) та ін. На основі їх у 1940 році він захищає свою кандидатську дисертацію на тему «Десорбційно-газовий метод дезинфекції в боротьбі з хворобами льону» при Харківському сільськогосподарському інституті на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук.

Після демобілізації з армії (1945) В. Ф. Пересипкін продовжив науково-педагогічну діяльність викладаючи курс фітопатології протягом 1945–1946 рр. в Азово-Чорноморському сільськогосподарському інституті (нині – Донський державний аграрний університет).

У 1956 році В. Ф. Пересипкіну присвоєно науковий ступінь доктора біологічних наук після захисту дисертації на тему «Бактеріоз коренів озимого ріпаку». У березні 1964 р. за вагомий особистий внесок у розвиток науки йому присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки УРСР», а в 1982 році за цикл робіт «Розробка методів експериментального одержання та практичного використання індукованих мутацій у рослин» вченому присуджено Державну премію УРСР в галузі науки і техніки.

В 1966 р. він був обраний членом-кореспондентом ВАСГНІЛ, а у 1990 р. – дійсним членом (академіком) Української академії аграрних наук за напрямом

«фітопатологія і захист рослин», нагороджений чотирма золотими, двома срібними та двома бронзовими медалями ВДНГ СРСР. Аналіз біографії і життєвого шляху дозволили зробити висновок про його поступове зростання як науковця, організатора, талановитого дослідника.

У третьому розділі **«Науково-освітня, організаційна, громадська й державотворча діяльність академіка В.Ф. Пересипкіна»** на основі архівних матеріалів уточнено та впорядковано основні дати життя і науковий доробок академіка В.Ф. Пересипкіна, виділено основні періоди діяльності за географічно-часовим принципом.

У підрозділі 3.1. *«Внесок В.Ф. Пересипкіна в розвиток Уманського сільськогосподарського інституту (1946–1952)»* висвітлено результати дослідження діяльності вченого як директора Уманського сільськогосподарського інституту та завідувача кафедри захисту рослин.

Проаналізувавши «уманський» період було з'ясовано, що в 50-х роках минулого століття В.Ф. Пересипкін продовжує розпочаті дослідження на кафедрі фітопатології Харківського СГІ, зокрема з використання десорбційно-газового методу проти хвороб льону; робить другу авторську публікацію з цього приводу у науковому бюлетені; приділяє увагу вивченню стану і перспективи захисту озимого ріпаку в Україні. За результатами досліджень видає агровказівки із олійних культур для працівників сільського господарства та розробляє методичні вказівки із захисту рослин для навчальної практики студентам агрономічного та плодоовочевого факультетів.

За результатами дослідження встановлена активна участь вченого в громадському житті міста Умані, Черкаської області, як депутата Уманської міської і Черкаської обласної Рад народних депутатів.

У підрозділі 3.2. *«Українська сільськогосподарська академія під керівництвом В.Ф. Пересипкіна (1952–1968)»* висвітлено багатогранну діяльність В.Ф. Пересипкіна на посаді ректора, проректора з наукової роботи, завідувача кафедри фітопатології Української сільськогосподарської академії (нині Національний університет біоресурсів і природокористування України).

Характеризуючи даний етап з'ясували, що це був найбільш продуктивний період у творчій діяльності В.Ф. Пересипкіна, адже близько 50 років свого життя він присвятив цьому провідному в країні галузевому вузу.

«Київський» період наукової діяльності позначився вивченням можливості існування фітопатогенних бактерій у фільтруючій формі та з'ясування їх регенерації у візуальній формі; імунітету культурних рослин; розроблення та впровадження у виробництво комплексних систем захисту, методів експериментального одержання та практичного використання індукованих мутацій у рослин, імунологічних основ створення нових сортів сільськогосподарських культур із груповою стійкістю проти хвороб і шкідників та ін.

У підрозділі 3.3. *«Діяльність В.Ф. Пересипкіна в Південному відділенні ВАСГНІЛ (1969–1972)»* проаналізовано передумови створення Південного відділення ВАСГНІЛ, який характеризувався пошуком організаційних шляхів методичного керівництва дослідницьким процесом в галузі сільського господарства

в УРСР та Молдовської РСР з метою підвищити ефективність галузевих наукових досліджень та їх впровадження у сільськогосподарському виробництві.

Результати дослідження цього періоду дають підстави стверджувати, що за участі академіка В.Ф. Пересипкіна розроблені комплексні системи захисту основних сільськогосподарських культур від шкідливих організмів отримали належне визнання, а наукові концепції, методичні розробки та пропозиції вченого можна кваліфікувати як теоретичне узагальнення і вирішення важливої проблеми у боротьбі з бур'янами, хворобами й шкідниками сільськогосподарських культур, що має велике наукове і практичне значення.

У підрозділі 3.4. «Основні напрями наукових досліджень В.Ф. Пересипкіна» виділено та узагальнено пріоритетні напрями його наукової діяльності, окреслено перспективи використання окремих розробок.

Встановлено, що поглиблюючи пошуки щодо проблем захисту сільськогосподарських культур В.Ф. Пересипкін уже на початку наукової діяльності розробив ряд агроказівок для працівників сільського господарства та методичні рекомендації з захисту рослин для навчальної практики студентів ВНЗ аграрного профілю.

На основі контент-аналізу наукових та науково-популярних праць В.Ф. Пересипкіна здійснено розподіл творчого доробку вченого за такими основними напрямками: 1) захист рослин від шкідників, хвороб та бур'янів; 2) хвороби зернових культур та боротьба з ними; 3) хвороби зернобобових культур; 4) хвороби овочевих та ягідних культур; 5) хвороби інших культур (рис.1).

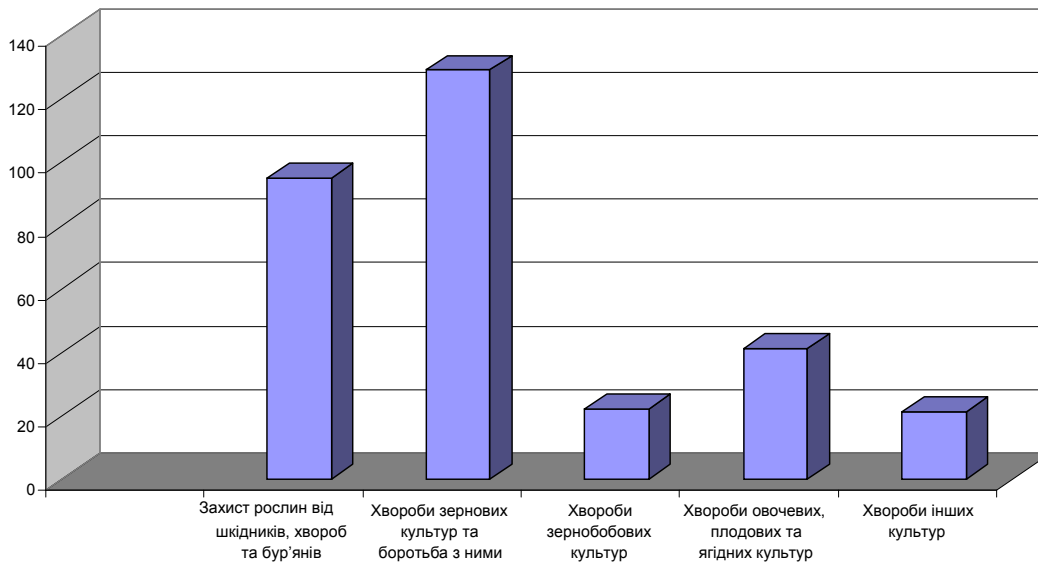

Рис.1. Розподіл наукових та науково-популярних праць В.Ф. Пересипкіна за галузевими напрямками сільськогосподарської науки

Визначено періоди найбільшої творчої активності вченого (рис.2) та систематизовані головні їх спрямування, а саме:

- «Наукові дослідження В.Ф. Пересипкіна з питань використання десорбційно-газового методу» узагальнено наукові пошуки В.Ф. Пересипкіна з розроблення десорбційно-газового методу з хворобами насіння льону.

В.Ф. Пересипкін зацікавився вказаною проблематикою під час навчання в аспірантурі. Його дисертаційна робота та наукові праці: «Перспективи використання десорбційно-газового метода в боротьбі з болезнями льна», «Десорбційно-газовий метод дезинфекції в боротьбі з болезнями льна» висвітлюють результати досліджень, де автор зазначає переваги даного методу, зокрема: зниження ураженості сходів, зменшення відмерлих рослин за вегетаційний період, зниження зараженості хворобами перед збиранням та підвищення ваги сухої маси льону, накопиченої за вегетаційний період. Дослідження в такому форматі були виконанні вперше.

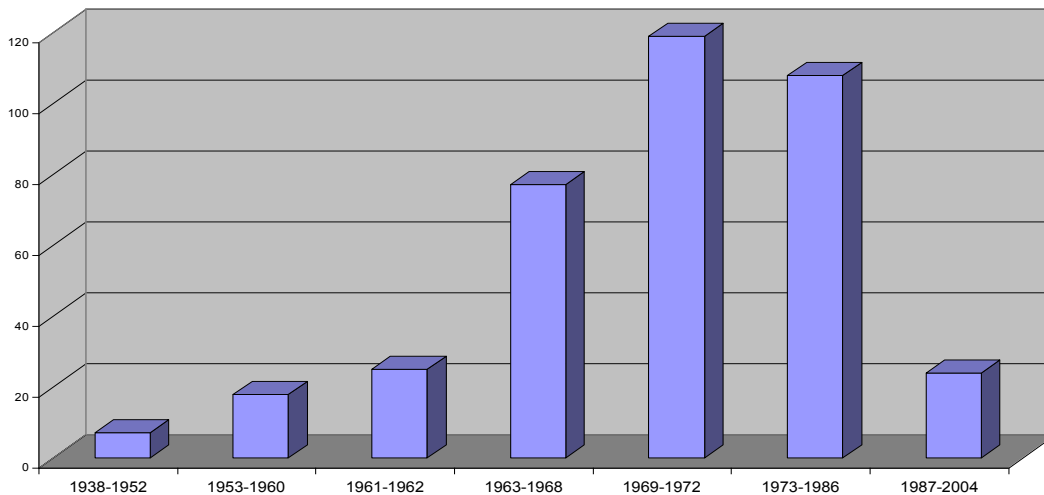

Рис.2. Розподіл наукових та науково-популярних праць В.Ф. Пересипкіна за роками їх написання

- *«Розробки вченого з впровадження комплексних систем захисту сільськогосподарських культур»* розкрито результати наукових пошуків, вклад вченого в розвиток галузі захисту рослин.

У процесі дослідження з'ясовано, що В.Ф. Пересипкін один із перших в Україні почав займатися дослідженням агротехнічних прийомів, за допомогою яких можна змінювати хворобостійкість рослин і впливати на фітосанітарний стан посівів. Встановлено, що вчений запропонував нову стратегію розвитку комплексних систем захисту сільськогосподарських культур. Суть її полягала в тому, що необхідно послідовно впроваджувати системи технологічних і регулятивних рішень, які сприятимуть підвищенню ефективності сільського господарства одночасно з поліпшенням якості природного середовища та одержання запланованого врожаю сільськогосподарських культур.

В результаті проведеного нами дослідження з'ясовано, що В.Ф. Пересипкін зробив важливі висновки та обґрунтував практичні пропозиції стосовно комплексних систем захисту рослин, що відображено в його наукових працях, які характеризуються детальним аналізом результатів досліджень і науково обґрунтованими висновками. Результати досліджень дають підстави стверджувати, що створені та розроблені під керівництвом В.Ф. Пересипкіна системи захисту сільськогосподарських культур отримали належне визнання, а запропоновані підходи і методи їх розробки залишаються сучасними і нині.

- *«Імунітет та стійкість сільськогосподарських рослин проти хвороб та*

шкідників в науковому доробку В.Ф. Пересипкіна» узагальнено наукові пошуки вченого з вивчення природи імунітету культурних рослин.

Аналіз праць академіка В.Ф. Пересипкіна дає підстави зробити висновок, що в його наукових поглядах провідне місце посідає проблема імунітету сільськогосподарських рослин. Він першим установив реакцію активного фізіологічного імунітету рослин до бактеріальних і грибкових збудників. Доведено пріоритет В. Ф. Пересипкіна у знаходженні фітопатогенних бактерій у фільтруючій формі та встановлено шляхи їх відновлення у візуальній та патогенній формі. Вченим розроблено і всебічно обґрунтовано способи збереження і шляхи перетворення фітопатогенних бактерій у власні патогенні форми, що викликають ураження і загибель рослин. Результати досліджень вченого та практичні висновки відображено у науковій праці «Об изменчивости фитопатогенных бактерий» (1985).

За результатами дослідження з'ясовано, що важливою розробкою В.Ф. Пересипкіна є переутворення пиктинових речовин у пробкову масу, що локалізує осередки ураження рослин. Вчений вказував, що сам по собі сорт ще не є гарантією одержання високого врожаю. Використати закладений у ньому потенціал можна повною мірою лише коли рослина має стійкий імунітет проти хвороб та шкідників. Вченим одноосібно та в співавторстві створено 9 сортів зернових культур, серед яких: сорти озимого ріпаку – Митницький 2, Снітинський, Ксаверівський, ярого ріпаку – Мар'янівський, Васильківський, Ковалевський, Калинівський, озимої пшениці – Киянка, АН–1 з підвищеною стійкістю до хвороб та розроблена методика, яка дозволяла створювати сприятливі умови для росту і розвитку здорових рослин, водночас запобігаючи розвитку збудників хвороб, шкідників і бур'янів.

Вчений розробив і всебічно обґрунтував рекомендації, які сприяли накопиченню в ґрунті антагоністів патогенів, придушенню шкідливих нематод, шкідників і бур'янів, а також збереженню і розвитку природних популяцій місцевих ентомофагів. В.Ф. Пересипкін запропонував рекомендації та методику виявлення та відбору стійких до хвороб форм рослин, які пізніше були офіційно затвердженими і використовувалися селекційними установами УРСР.

У четвертому розділі «**Наукова спадщина академіка В.Ф. Пересипкіна**» проаналізовано значення здобутків вченого.

У підрозділі 4.1. «*Наукова школа В.Ф. Пересипкіна*» досліджено роль академіка В.Ф. Пересипкіна як лідера наукової школи в галузі захисту рослин.

У процесі підготовки дисертації досліджено діяльність В.Ф. Пересипкіна з підготовки наукових кадрів. Встановлено, що під науковим керівництвом вченого захищено 7 докторських та 55 кандидатських дисертацій і започатковано власну наукову школу. Переважна більшість підготовлених під його науковим керівництвом кандидатських і докторських робіт мають велику, в першу чергу, прикладну, а також теоретичну цінність для організації наукового забезпечення провідного сектору економіки держави сільського господарства. З наукової школи В.Ф. Пересипкіна вийшли відомі у світі вчені, що плідно працюють у наукових та навчальних закладах на користь України і до сьогодні. Серед яких: академіки НААН М.П. Лісовий та М.М. Кирик, професори М.С. Корнійчук, П.З. Шеренговий та інші.

У підрозділі 4.2. «*Репрезентація та популяризація здобутків вітчизняної фітопатології як складової наукової діяльності вченого*» узагальнено його напрацювання з підготовки монографій, підручників та галузевих енциклопедичних, довідкових видань, узагальнюючих наукових праць та ін.

З'ясовано, що В.Ф. Пересипкін прийняв безпосередню участь у підготовці 28 книг, низку монографій, наукових та довідково-інформаційних видань, підручників з питань захисту рослин, а також чисельних наукових та методичних праць. Окремі з них неодноразово з доповненнями перевидавались: «Сільськогосподарська фітопатологія» (1969, 1973, 1982, 2000), «Атлас хвороб польових культур» (1977, 1981, 1987), «Хвороби зернових культур» (1979, 1986, 1989) та ін.

Важливого значення надавав В.Ф. Пересипкін науково-просвітницькій діяльності. Вагоме місце посідає його участь у роботі редколегій наукових видань. За його редакцією вийшло понад 30 такого типу наукових збірок. Вчений був відповідальним редактором тритомної «Української сільськогосподарської енциклопедії» (1970) та довідкових видань, союзних та республіканських наукових тематичних збірників та журналів. Зокрема, головним редактором 32 випусків міжвідомчого наукового тематичного збірника «Захист рослин» та головним редактором щомісячного журналу Міністерства сільського господарства УРСР «Вісник сільськогосподарської науки» (1962–1973), наукових праць Української сільськогосподарської академії «Защита растений от вредителей и болезней» (1976–1979), на сторінках яких популяризував успіхи вітчизняних учених у розробленні питань сільськогосподарської науки.

За результатами дослідження з'ясовано, що В.Ф. Пересипкін брав активну участь у вітчизняних та світових фахових наукових зібраннях, здійснював значну науково-репрезентаційну та популяризаційну діяльність у наукових радах, комітетах тощо. Виступи з доповідями на міжнародних наукових форумах сприяли підвищенню репутації української наукової думки за межами країни.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз історіографії за темою дослідження дає змогу констатувати, що багатогранна діяльність та науковий доробок В. Ф. Пересипкіна не були предметом системного і цілісного дослідження. Біографічні нариси, розміщені на сторінках довідників, ювілейні статті фрагментарно розкривають основні напрями його діяльності. Нині практично відсутні узагальнюючі праці, які б глибоко і ґрунтовно висвітлювали науковий шлях вченого, розкрили його роль у розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні. З огляду на це, визначено такі напрями дисертаційного дослідження, як становлення наукового світогляду вченого, його наукова та організаційна діяльність, аналіз творчого доробку і визначення його місця на сучасному етапі розвитку сільськогосподарської дослідної справи. Основу джерельної бази дослідження становили документи із фондів державних архівних установ України, офіційні документи органів державної влади, наукових та громадських організацій, наукові праці вченого тощо.

2. Встановлено, що на формування наукового світогляду академіка

В. Ф. Пересипкіна у період 1932–1940 років суттєво вплинуло його навчання в Харківському сільськогосподарському інституті. На становлення наукових пріоритетів вченого вирішальний вплив зробив член-кореспондент АН УРСР Т. Д. Страхов. За результатами досліджень виділено наступні умовні етапи наукового поступу вченого: 1936–1940 рр. – входження В.Ф. Пересипкіна в науку, про що свідчать кандидатська дисертація, перші наукові праці; 1945–1956 – становлення як знаного науковця. Період наукового становлення змінився науковим визнанням (1956–2004). Кожний етап діяльності академіка В.Ф. Пересипкіна характеризується визначними досягненнями. Його наукова бібліографія відображає результати довготривалих творчих пошуків.

3. У дослідженні важливе значення мають наукові праці самого В.Ф. Пересипкіна, в яких простежується формування поглядів, наукової думки та її окремих напрямів, характеризуються досягнення вітчизняних і зарубіжних учених. Його особисті теоретичні і практичні дослідження дали можливість сформулювати нові ідеї, чітко визначити коло найважливіших нерозв'язаних проблем і питань, що сприяло подальшому розвитку того чи іншого напрямку. Фундаментальні наукові дослідження та методичні розробки В.Ф. Пересипкіна визнані ще при житті широким загалом науковців.

4. За результатами досліджень встановлено, що вченим закладені теоретичні основи для розробки хімічних засобів захисту рослин від хвороб та шкідників, запропоновано принцип використання пестицидів – «десорбційно-газовий метод» («Десорбційно-газовий метод дезінфекції в боротьбі з хворобами льону» (1940); В. Ф. Пересипкін вперше сформулював теорію фізіологічного імунітету рослин – теорію дегенерації збудників хвороб в тканинах рослин, яка відкрила нові підходи до вивчення взаємин патогенів з рослинами («Імунітет рослин» (1961), «Реакція надчутливості як імунологічний бар'єр рослин проти хвороб» (1972); ученим вперше досліджено переутворення пиктинових речовин у пробкову масу, що локалізує осередки ураження рослин («Фитопатологических исследований для целей селекции устойчивых сортов растений» (1960); розроблена методика, суть якої зводиться до створення сприятливих умов для росту і розвитку здорових рослин, водночас запобігаючи розвитку збудників хвороб, шкідників і бур'янів («Про методику виділення многоспоровых культур і рас *Peronospora tabacina* Adam» (1964), «Методика оценки устойчивости растений к ринхоспориозу» (1975). Вченим розроблено методи зараження одного і того ж селекційного матеріалу на основних етапах селекційного процесу для добору рослин з груповою стійкістю та добір найбільш поширених і потенційно небезпечних генів вірулентності для подальшого їх застосування при створенні штучних інфекційних фонів в селекційному процесі («Імунітет рослин і шляхи використання його в селекції» (1971), «Достижения генетики и селекции на устойчивость растений к болезням» (1975). Використання зазначених розробок в практичній селекції дало можливість створити академіку В.Ф. Пересипкіну стійкі сорти сільськогосподарських культур. Одноосібно та в співавторстві В.Ф. Пересипкіним створено 9 сортів зернових культур з підвищеною стійкістю до хвороб. Зокрема, сорт Киянка характеризується чудовими хлібопекарськими якостями, стійкістю до мучнистої роси, кореневої гнилизни,

септоріозу і до прихованостеблевих шкідників, районований у восьми областях України.

5. Результати дослідження дають підстави стверджувати, що академік В. Ф. Пересипкін – талановитий педагог, методолог і реформатор системи вищої галузевої освіти. Він доклав зусиль до відновлення та розвитку Уманського сільськогосподарського інституту працюючи директором (1946–1952); виступив одним з найактивніших ініціаторів об'єднання Київського сільськогосподарського інституту з Київським лісогосподарським; на цій базі був створений один багатопрофільний навчальний заклад під назвою Українська сільськогосподарська академія, ректором якої став вчений; був головним вченим секретарем ВАСГНІЛ (1968–1972), ініціатором створення Південного відділення ВАСГНІЛ, потім його головою (1969–1972); становлення та розвитку факультету захисту рослин Української сільськогосподарської академії (1952–1987). Він став ідейним натхненником розвитку в країні спеціальної галузі – захист рослин. Більшість висновків і пропозицій академіка знайшли застосування у аграрному виробництві, при підготовці галузевих нормативних і законодавчих актів, рекомендацій, методик, висвітлені у численних публікаціях. Участь В.Ф. Пересипкіна у громадському житті була спрямована на пропаганду досягнень науки, використання її здобутків у сільському господарстві та відстоювання пріоритету вітчизняної науки на світовому рівні.

6. Аналіз діяльності вченого засвідчує, що він започаткував власну наукову школу фітопатологів в плані підготовки наукових кадрів. Огляд дисертаційних робіт його учнів свідчить, що вони мають значну теоретичну для подальшого розвитку галузевої науки та практичну цінність для сільського господарства. Більшість висновків і пропозицій знайшли застосування у виробництві, при підготовці нормативних і законодавчих актів, рекомендацій, методик, висвітленні в численних публікаціях.

7. З'ясовано, що плідна репрезентаційна та популяризаційна діяльність В.Ф. Пересипкіна здійснювалась в таких напрямках: 1) науково-методичний, спрямований на розробку методик, практичних рекомендацій, підготовку наукових кадрів; 2) видавничий (підготовка наукових збірників, монографій тощо), редакційна та рецензійна робота; 3) науково-представницький — участь у міжнародних і вітчизняних асоціаціях, наукових радах, комітетах тощо; 4) громадська – як депутата різних рівнів представництва, де відстоювались інтереси галузевого науково-освітнього співтовариства.

Вчений присвятив науковій діяльності понад шістьдесят років свого життя. Ним особисто та у співавторстві опубліковано 412 наукових та науково-популярних праць. У процесі роботи над дисертацією здобувач дійшла висновку, що наукова спадщина академіка В.Ф. Пересипкіна є різноплановою за тематикою досліджень і має важливе теоретичне і практичне значення для подальшого розвитку галузевої науки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Нижник С.В. Уманський період наукової та організаційної діяльності В.Ф. Пересипкіна (1946–1952 рр.) [Електронний ресурс] / С.В. Нижник // Історія науки і біографістика: електр. наук. зб. – 2014. – №4. – Режим доступу: <http://inb.dnsgb.com.ua/2014-4/index.html> /. – Заголовок з екрана.
2. Нижник С.В. Проблеми захисту тютюну від хвороб та шкідників у творчій спадщині Володимира Федоровича Пересипкіна / С.В. Нижник // Вісник аграрної історії: зб. наук. пр. – 2014. – Вип. 8–9. – С. 278–283.
3. Нижник С.В. Академік В.Ф. Пересипкін – фундатор Південного відділення ВАСГНІЛ / С.В. Нижник // Історія науки і техніки: зб. наук. пр. – К., 2014. – Вип. 5. – С.176–186.
4. Нижник С.В. Вплив професора Т.Д. Страхова на формування наукового світогляду та становлення В.Ф. Пересипкіна як вченого / С.В. Нижник // Гілея: наук. вісник. – 2015. – № 93. – С. 129–132.
5. Нижник С.В. Внесок академіка В.Ф. Пересипкіна у розвиток фітопатології / С.В. Нижник // The Caucasus: Міжнародний зб. наук. пр. – 2015. – №1–3. – С. 11–14.
6. Нижник С.В. Заходи захисту сільськогосподарських культур від хвороб та шкідників у дослідженнях академіка В.Ф. Пересипкіна / С.В. Нижник // Гілея: наук. вісник. – 2015. – № 96. – С. 81–84.
7. Нижник С.В. Наукові дослідження Володимира Федоровича Пересипкіна під керівництвом професора Т.Д. Страхова (1936–1940) / С.В. Нижник // Вісник аграрної історії: зб. наук. пр. – 2015. – Вип. 10. – С. 204–211.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Нижник С.В. Дослідження В.Ф. Пересипкіна у галузі захисту рослин / С.В. Нижник // Професор В.О. Поггенполь – учений, метеоролог, фенолог, кліматолог, викладач, інспектор Уманського училища землеробства і садівництва: матеріали круглого столу, 18 вересня, 2014 р. – Умань, 2014. – С.101–103.
9. Нижник С.В. Етапи наукового зростання академіка В.Ф. Пересипкіна / С.В. Нижник // В.І. Сазанов – розбудовник вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи та громадянин: матеріали круглого столу, 28 листопада 2014 р. – Полтава, 2014. – С.62–64.
10. Нижник С.В. Внесок академіка В.Ф. Пересипкіна у розвиток вітчизняної селекції / С.В. Нижник // Гетерозис: досягнення та проблеми: матеріали Міжнародної наук. конф., 18–20 березня 2015 р. – Умань, 2015. – С. 80–82.
11. Нижник С.В. Академік В.Ф. Пересипкін – видатний вітчизняний учений у галузі захисту рослин другої половини ХХ століття / С.В. Нижник // Перспективные направления современной науки: материалы XXXII-и межд. науч.-прак. конф., 2–6 апреля 2015 г. – Запорожье, 2015. – С. 3–4.
12. Нижник С.В. Дослідження імунітету та стійкості сільськогосподарських рослин проти хвороб та шкідників у творчості В.Ф. Пересипкіна / С.В. Нижник //

Історія освіти, науки і техніки в Україні: матеріали X Всеукр. конф. молодих вчених та спец.: до 150-річчю з часу засн. Полтавського товариства сільського господарства, 28 травня 2015 р.– Вінниця, 2015. – С.137–139.

Анотація

Нижник С.В. Академік УААН В. Ф. Пересипкін – вчений, педагог та організатор сільськогосподарської дослідної справи в Україні другої половини ХХ століття. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки й техніки. – Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН, Київ, 2015.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню творчої спадщини одного з видатних представників когорти вчених-фітопатологів та організаторів сільськогосподарської дослідної справи в Україні, доктора біологічних наук, професора, академіка УААН В.Ф. Пересипкіна.

На основі широкої джерельної бази та наявної історіографії здійснено цілісний системний аналіз життя та напрямів його наукового доробку. Висвітлено передумови формування наукового світогляду та фактори, що вплинули на становлення його творчої особистості. Запропоновано періодизацію науково-організаційної діяльності вченого. За результатами досліджень виділено умовні етапи наукового поступу вченого.

На основі аналітико-синтетичного вивчення опублікованих та вперше уведених до наукового обігу архівних джерел, які відображають аспекти діяльності В.Ф. Пересипкіна, досліджено специфіку його роботи, наукової думки та її окремих напрямів. Охарактеризовано основні пріоритетні напрями та результати його наукових досліджень. Розкрито напрями репрезентаційної та популяризаційної діяльності академіка, здійснено аналіз його наукової спадщини, яка має важливе теоретичне і практичне значення для подальшого розвитку галузевої науки.

Ключові слова: В.Ф. Пересипкін, захист рослин, фітопатологія, імунітет рослин, дослідна справа, вища освіта.

Аннотация

Нижник С.В. Академик УААН В. Ф. Пересыпкин - ученый, педагог и организатор сельскохозяйственного опытного дела в Украине второй половины ХХ века. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.07 - история науки и техники. - Национальная научная сельскохозяйственная библиотека НААН, Киев, 2015.

Диссертация посвящена комплексному исследованию научных поисков и достижений украинского ученого фитопатолога, организатора сельскохозяйственного опытного дела в Украине, доктора биологических наук, профессора, академика УААН В.Ф. Пересыпкина.

Раскрыты актуальность и научная новизна диссертационного исследования; показана связь работы с научной темой и практическое значение полученных результатов; обоснованы цель, задачи, объект и предмет исследования; определены хронологические границы, методы исследования, приведены сведения об апробации, структуре и публикациях автора диссертации. Состоит из введения, четырех разделов, выводов к каждому из них, общих выводов, списка использованных литературных источников.

В работе изучена степень научной разработки проблемы, определены направления, требующие дальнейшего изучения. Отмечено, что деятельность В.Ф. Пересыпкина не была предметом специального изучения, выбранная научная проблема освещалась предыдущими исследователями только фрагментарно.

На становление научных приоритетов ученого решающее влияние сделал член-корреспондент АН УССР Т.Д. Страхов. По результатам исследований выделено следующие условные этапы научного прогресса ученого: 1936–1940 гг. – вхождение В.Ф. Пересыпкина в науку, о чем свидетельствуют кандидатская диссертация, первые научные работы; 1945–1956 – становление как известного ученого. Период научного становления изменился научным признанием (1956–2004). Каждый этап деятельности академика В.Ф. Пересыпкина характеризуется выдающимися достижениями. Его научная библиография отражает результаты длительных творческих поисков

В исследовании важное значение имеют научные труды самого В.Ф. Пересыпкина, в которых прослеживается формирование взглядов, научной мысли и ее отдельных направлений, характеризуются достижения отечественных и зарубежных ученых. Его личные теоретические и практические исследования позволили сформировать новые идеи, четко определить круг важнейших нерешенных проблем и вопросов, что способствовало дальнейшему развитию того или иного направления. Фундаментальные научные исследования и методические разработки В.Ф. Пересыпкина признаны еще при жизни общественностью ученых.

Изучены жизнедеятельность и творческий путь В.Ф. Пересыпкина. Для углубления историко-аналитического исследования проблемы была осуществлена периодизация творческого пути В.Ф. Пересыпкина, которая способствует расширению понимания развития научной мысли в фитопатологии. Проанализированы основные факторы, способствовавшие формированию мировоззрения и личности ученого в период его учебы в Харьковском сельскохозяйственном институте. Определенное влияние на формирование научных интересов и взглядов ученого имели его учителя: Т.Д. Страхов, В.Г. Аверин и др. Детальное изучение и анализ жизнедеятельности ученого дало возможность воссоздать его образ. Достичь успеха ему помогли талант исследователя и экспериментатора, активная жизненная позиция, чрезвычайное трудолюбие, целеустремленность, высокий профессионализм и самоорганизованность.

Отмечено, что В.Ф. Пересыпкина впервые установил реакцию активного физиологического иммунитета растений к бактериальным и грибковым возбудителям. Доказано приоритет В. Ф. Пересыпкина в нахождении фитопатогенных бактерий в фильтрующей форме и установлены пути их

восстановления в визуальной и патогенной форме. Ученым впервые исследованы переутворения пиктиновых веществ в пробковую массу локализуя очаги поражения растений.

Обосновано, что академик В.Ф. Пересыпкин – талантливый педагог и организатор системы высшего отраслевого образования. Доказано, что В.Ф. Пересыпкин сделал существенный вклад в организацию сельскохозяйственной опытной дела в области защиты растений как директор Уманского СГИ, ректор и проректор по научной работе Украинской сельскохозяйственной академии, председатель Южного отделения ВАСХНИЛ, заведующий кафедр фитопатологии Украинский виших. Он был инициатором и идейным вдохновителем становления и развития в стране области защиты растений.

На основе аналитико-синтетического изучения опубликованных и впервые введен в научный оборот архивных источников, которые отражают аспекты деятельности В.Ф. Пересыпкина, исследована специфика его работы, научной мысли и ее отдельных направлений. Охарактеризованы основные приоритетные направления и результаты его научных исследований. Раскрыты направления репрезентационной и популяризационных деятельности академика, осуществлен анализ его научного наследия, которая имеет важное теоретическое и практическое значение для дальнейшего развития отраслевой науки.

Анализ деятельности ученого показывает, что он начал свою научную школу фитопатологов в плане подготовки научных кадров. Обзор диссертационных работ его учеников свидетельствует, что они имеют значительную теоретическую для дальнейшего развития отраслевой науки и практическую ценность для сельского хозяйства.

Раскрыта значимость научно-практической работы ученого и как популяризатора науки. Осуществлен анализ более 400 публикации В.Ф. Пересыпкина, который помог воссоздать целостную картину его интересов и достижений.

Ключевые слова: В.Ф. Пересыпкин, защита растений, фитопатология, иммунитет растений, исследовательское дело, высшее образование.

Annotation

Nyzhnyk S. Academician UAAS V. Peresyppkin - scientist, teacher and organizer of the agricultural experimental work in Ukraine, the second half of the twentieth century. - Manuscript.

The dissertation for the getting of scientific degree of candidate of historical sciences on speciality 07.00.07 - history of science and techniques. - National Scientific Agricultural Library of NAAS, Kyiv, 2015.

The thesis is devoted to complex research of the creative legacy of one of the outstanding members of the cohort of scientists, plant pathologist and organizers of agricultural research business in Ukraine, Doctor of Biology, Professor, Academician UAAS VF Peresyppkin.

On the basis of wide sources and present historiography the integral system analysis

of life and areas of his scientific achievements. Deals with the prerequisites for the formation of a scientific outlook and the factors that influenced the formation of his creative personality. A periodization scientific and organizational activities of the scientist. According to the research highlighted conventional stages of scientific progress scientist.

Based on analytic-synthetic and first published study inputted to the scientific archival sources that reflect aspects of V. Peresykin investigated the specificity of his work, of thought and individual areas. Characterized key priorities and results of its research. Exposed areas populyaryzatsiynoyi and a representative of the academician, the analysis of his scientific heritage which is of great theoretical and practical importance for the further development of industrial science.

Keywords: V. Peresykin, plant protection, plant pathology, plant immunity, case research, higher education.